

SULAYMON BOQIRG'ONiy TASAVVUFiy G'OYALARINING YOSH AVLOD
TARBIYASIDAGI O'RNI

Fayziyeva Dilorom Shabonovna

TOSHDO'TAU 3-kurs tayanch doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15762541>

Anotatsiya. *Ushbu maqolada Sulaymon Boqirg'oniyning tasavvufiy g'oyalari, hikmatlari hamda puma'no she'rlari bugungi avlodni yetuk shaxs sifatida tarbiyalashdagi roli haqida bayon etilgan.*

Kalit so'zlar: *ruhiy poklik, ilmga intilish, mutasavvif, so'fiyona ramzlar, tasavvufiy g'oyalar.*

Abstract. *This article describes the mystical ideas, wisdom and poems of Suleiman the magnificent as well as the role of Puma'no in educating today's generation as a mature individual.*

Keywords: *spiritual purity, striving for science, mutasavvif, Sufi symbols, mystical ideas;*

Аннотация. *В этой статье рассказывается о роли мистических идей, мудрости и стихов Сулеймана Бақыргани в воспитании сегодняшнего поколения зрелых людей.*

Ключевые слова: *духовная чистота, стремление к науке, фанатизм, суфийские символы, мистические идеи.*

KIRISH: O'zbek mumtoz adabiyoti tarixida tasavvufiy tafakkur yirik bir yo'nalish bo'lib, uning asosiy vakillari inson ruhiyatini poklash, axloqiy kamolotga yetaklash, jamiyatda ma'naviy uyg'onish g'oyalarini ilgari surganlar¹. Ana shunday shaxslar qatoridan munosib o'rin egallagan Sulaymon Boqirg'oniy (Xakim ota) IX–XII asrlar oralig'ida yashab ijod qilgan, Yassaviylik tariqatining yirik namoyandalaridan biri sifatida tanilgan mutasavvif-shoirdir². Uning asarlari nafaqat diniy-axloqiy mazmunga, balki ma'naviy-tarbiyaviy yuksak g'oyalarga boy bo'lib, bugungi yosh avlod tarbiyasida muhim manba vazifasini bajarishi mumkin³.

Sulaymon Boqirg'oniy hikmatlarida Allohga muhabbat, Rasulullohga sadoqat, ota-onaga ehtirom, halollik, sabr-toqat, ilmga intilish kabi islomiy qadriyatlar markaziy o'rinni egallaydi. Bu qadriyatlar nafaqat dini-ma'naviy qarashlar tizimining ajralmas qismi, balki axloqiy tarbiyaning muhim vositasidir. Zamonamiz yoshlarini globalizm, ma'naviy buhron, internet ta'siri va materializm domidan asrashda bunday qadriyatlar bebaho vosita bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Sulaymon Boqirg'oniy asarlaridagi bu qadriyatlar, ular ifodalangan tazkiyaviy, didaktik uslub va tasavvufiy timsollar, bugungi yoshlar ongida sog'lom dunyoqarash, axloqiy mustahkamlik va milliy g'ururni shakllantirishda alohida ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun uning ijodini matnshunoslik asosida tahlil qilish va bu asarlardagi tarbiyaviy g'oyalarni yoshlar ongiga yetkazish dolzarb ilmiy-ijtimoiy vazifadir.

ASOSIY QISM: Sulaymon Boqirg'oniy ijodi tasavvufiy tafakkur va islomiy-ma'naviy qadriyatlarning o'zaro uyg'unligiga asoslanadi. Uning hikmatlari o'zbek mumtoz she'riyatining

¹ Sayfullayev B. *Tasavvuf va ma'naviyat*. – Toshkent: O'zbekiston, 2008. – B. 12–13.

² Rafiddinov S. *Turkiston tasavvufi va Xakim ota merosi*. – Toshkent: Fan, 2010. – B. 42.

³ Sulaymon Boqirg'oniy. *Hikmatlar*. – Toshkent: G'afur G'ulom nashriyoti, 1993. –B.8.

diniy-falsafiy ildizlarini chuqur aks ettiradi. Xususan, Boqirgʻoniy hikmatlarida ruhiy poklik, sabr, tavakkul, qanoat, halollik, ilmga intilish kabi gʻoyalar muntazam uchrab turadi.

Shoir "Toza boʻl, riyodan qoch, rost soʻzla, yolgʻondan yuragingni tiy" degan chaqiriqlar orqali zohiriy axloqni emas, botiniy kamolotni nazarda tutadi. Bu esa tasavvufning asosiy tamoyillaridan biridir – yaʼni, insonning ichki dunyosini tarbiyalash⁴. U hikmatlarida baʼzan soʻfiyona ramzlar, yaʼni "yoʻl", "haqiqat", "nur", "zulf", "meyxona" kabi timsollar orqali murakkab tushunchalarni badiiy ifoda etadi. Bular oʻz zamonasi yoshlariga toʻgʻridan-toʻgʻri taʼsir koʻrsatgan boʻlsa, bugungi avlod uchun ham oʻz maʼnodoshligini saqlab qolmoqda⁵.

Sulaymon Boqirgʻoniy ijodidagi tasavvufiy gʻoyalarning muhim jihatlaridan biri bu – islomiy axloqning ichki mohiyatini ochib berishdir. Unga koʻra, chin musulmon – bu faqat tashqi ibodatlar bilan emas, balki halollik, shukr, eʼtibor, sabr, mehr, vafo kabi fazilatlar bilan yashovchi kishidir. "Yaxshi boʻlgan kishi elga yaxshi boʻlur" degan hikmatida insoniylik mezonini axloqiy va ijtimoiy faoliyat orqali oʻlchaydi.

Boqirgʻoniy hikmatlari yoshlar uchun maʼnaviy kompas vazifasini bajaradi. Masalan, ilmga boʻlgan hurmat borasida u "Oʻrgan ilmlarni, boʻlmasang nadomatda" deya yoshlarni doimiy izlanish, tafakkur va tafsirga chorlaydi. Bu gʻoyalar zamonaviy taʼlim-tarbiya konsepsiyalarida asosiy pedagogik tamoyillar bilan mos keladi. Ayniqsa, tanqidiy fikrlash, axloqiy immunitet, milliy oʻzlikni anglash kabi kompetensiyalarni shakllantirishda Boqirgʻoniy ijodining roli beqiyos. Shoirning tasavvufiy-estetik tili ham zamonaviy yoshlar bilan ruhiy aloqa oʻrnatishda muhim vositadir. Uning tili xalqona, lekin mazmuni chuqur. U falsafiy gʻoyalarni soddalik bilan ifodalaydi. Bunday uslub orqali yosh ongiga ogʻir diniy-axloqiy konsepsiyalar silliq va qulay tarzda singdiriladi.

Shuningdek, hikmatlarda yoshlarni oʻzlikni anglashga, milliy qadriyatlarga hurmat bilan qarashga undovchi ruh mavjud. Boqirgʻoniy nafaqat axloqiy pandu-nasihatlarni, balki tarbiyaviy strategiyalarni ham taklif etadi: sabrli boʻlish, oʻzini nazorat qilish, maʼrifatga xizmat qilish, qanoat qilish – bular zamonaviy yoshlar uchun universal tarbiya mezonlaridir.

NATIJA: Tahlillar shuni koʻrsatadiki, Sulaymon Boqirgʻoniy hikmatlari faqat diniy-falsafiy mazmun bilan cheklanmay, balki maʼnaviy-tarbiyaviy jihatdan ham keng koʻlamli gʻoyalarni oʻzida jamlagan. Ular orqali shoir yoshlarga imon, sabr, rostgoʻylik, mehnatsevarlik, ilmga ragʻbat, ota-onaga hurmat kabi tamoyillarni targʻib qilgan.

Boqirgʻoniy asarlarida uchraydigan asosiy tasavvufiy gʻoyalar – "haqiqatga yetishish yoʻlida sabr", "nefs ustidan gʻalaba", "Allohga muhabbat", "taqvo" kabi tushunchalar bugungi yoshlar tarbiyasida eng dolzarb ijtimoiy-axloqiy muammolarni yengib oʻtish vositasi sifatida qaralishi mumkin⁶.

Hikmatlarda ifodalangan gʻoyalar faqat diniy pand-nasihatlardan emas, balki oʻzbek xalqining asrlar davomida shakllangan axloqiy merosining mazmunan boy shakli sifatida ham talqin qilinishi lozim. Ayniqsa, ularning tili, badiiy ifodasi, obrazlar tizimi – bularning barchasi matnshunoslik tahliliga asoslangan holda yosh avlodning axloqiy ongini shakllantirishga xizmat qiladi.

⁴ Sulaymon Boqirgʻoniy. *Hikmatlar*. – Toshkent: Gʻafur Gʻulom nashriyoti, 1993. – B. 12.

⁵ Qayumiy M. *Tazkirayi Qayumiy*. – Toshkent: Sharq, 2000. – B. 89.

⁶ Abdulhay Qahhor. *Oʻzbek adabiyotida tasavvuf*. – Toshkent: Oʻzbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2020. – B. 59.

Tadqiqot davomida aniqlanganki, Sulaymon Boqirgʻoniy hikmatlaridagi tarbiyaviy gʻoyalar quyidagi asosiy yoʻnalishlarga boʻlinadi:

- **Axloqiy-ruhiy tarbiya** – sabr, vafodorlik, halollik, sabot;
- **Diniy-maʼnaviy tarbiya** – ibodatga hurmat, Allohga sadoqat, nafsni tiyish;
- **Ijtimoiy tarbiya** – mehr-oqibat, odob, jamoatga foydali boʻlish;
- **Intellectual tarbiya** – ilmga ragʻbat, tafakkur, donishmandlikka intilish.

Bu guruhlanish, ayniqsa, oʻquv dasturlarini boyitish, diniy-maʼnaviy saboqlarni zamonaviy pedagogik vositalar orqali shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, matnshunoslik asosida ishlangan bu hikmatlar yoshlar orasida milliy ong va qadriyatlar asosida ijobiy dunyoqarashni shakllantirishga xizmat qiladi.

XULOSA. Sulaymon Boqirgʻoniy ijodi oʻzbek adabiy-madaniy merosining ajralmas qismi boʻlib, undagi tasavvufiy gʻoyalar va islomiy qadriyatlar bugungi yosh avlod tarbiyasida muhim manba sifatida qaralishi mumkin. Matnshunoslik tahlili shuni koʻrsatadiki, shoir hikmatlarida bayon etilgan ruhiy, axloqiy va ijtimoiy qadriyatlar zamonaviy maʼnaviy tarbiyaning negiziga mos tushadi. Uning asarlarida aks etgan sabr, shukr, halollik, ilmga intilish, Allohga muhabbat, nafsni tiyish kabi tushunchalar hozirgi global axloqiy-informatsion bosimlar davrida yoshlar ruhiyatini barqarorlashtirishda katta ahamiyat kasb etadi. Sulaymon Boqirgʻoniy ijodi yoshlarni maʼnaviy jihatdan yetuk, axloqiy bardavom, ijtimoiy masʼuliyatli shaxs etib voyaga yetkazishda samarali vositaga aylanishi mumkin.

Maqola natijalari asosida quyidagi **ilmiy-amaliy fikrlarni** ilgari sursak maqsadga muvofiq boʻlardi:

- 1.Sulaymon Boqirgʻoniy hikmatlari asosida **pedagogik-maʼnaviy modul** ishlab chiqilishi va uni maktab hamda oliy taʼlim tizimiga tatbiq etish;
- 2.Hikmatlarning **yoshlar uchun moslashtirilgan izohli nashrlari** tayyorlanishi;
- 3.Adib merosini **matnshunoslik asosida tahlil qilishga ixtisoslashgan ilmiy-lugʻaviy loyihalarni** rivojlantirish;
- 4.Yoshlar oʻrtasida shoir asarlariga tayangan **maʼnaviy-maʼrifiy davra suhbatlari, tanlov va forumlar** tashkil qilish.

Shu tariqa, Sulaymon Boqirgʻoniy hikmatlarini chuqur tahlil qilish va ularni yoshlar tarbiyasiga ilmiy asosda joriy etish — oʻzbek matnshunosligining dolzarb va istiqbolli yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi.

REFERENCES

1. Sayfullayev B. *Tasavvuf va maʼnaviyat*. – Toshkent: Oʻzbekiston, 2008. – B. 12–13
2. Rafiddinov S. *Turkiston tasavvufi va Xakim ota merosi*. – Toshkent: Fan, 2010. –B.42.
3. Sulaymon Boqirgʻoniy. *Hikmatlar*. – Toshkent: Gʻafur Gʻulom nashriyoti, 1993. –B.8.
4. Sulaymon Boqirgʻoniy. *Hikmatlar*. – Toshkent: Gʻafur Gʻulom nashriyoti, 1993. – B.12.
5. Qayumiy M. *Tazkirayi Qayumiy*. – Toshkent: Sharq, 2000. – B. 89.– B. 18.
6. Abdulhay Qahhor. *Oʻzbek adabiyotida tasavvuf*. – Toshkent: Oʻzbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2020.–B.59.